

Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Uygulamalarının Göç Yönetimi Bağlamında Değerlendirilmesi

Fatih ALTUN¹

Mehmet BİRİNCİ²

ÖZET

2011 yılında Suriye’de başlayan şiddet olaylarının akabinde, bu ülkeden Türkiye’ye yönelik bir göç dalgası başlamıştır. Günden güne artan şiddet ve yaşanan insan hakları ihlalleri ile beraber göçün yoğunluğu da artmıştır. 2015 yılı itibariyle Türkiye’ye göç eden Suriyeli sayısının yaklaşık 2 milyona ulaştığı ifade edilmektedir. Bunların küçük bir kısmı sınıra yakın illerde kurulan kamplarda, ancak büyük bir bölümü ülkenin neredeyse tamamına yayılmış bir şekilde bu kampların dışında yaşamaktadır. Böylesi büyük bir göçe hazırlıksız yakalanmasına rağmen Türkiye mültecilere yönelik çok önemli çalışmalar yapmış, onlara yönelik kurduğu kamplarda örnek uygulamalara imza atmıştır. Ancak göçün çok uzun bir sınır hattında yoğun bir şekilde yaşanması beraberinde birtakım sıkıntıları da getirmiştir. Özellikle mültecilerin kayıt altına alınması ve kamplara yerleştirilmesi konusunda sorunlar yaşanmıştır. Bu çalışmada mültecilere yönelik gerçekleştirilen sosyal yardım ve hizmet uygulamalarına yer verilecek, yaşanan aksaklıklar göç yönetimi bağlamında ele alınarak somut çözüm önerileri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göç Yönetimi, Sosyal Yardım, Sosyal Hizmet.

¹ Arş. Gör., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

² Yrd. Doç. Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

GİRİŞ

Bugün itibariyle Suriye'den Türkiye'ye göç eden sığınmacıların sayısının 2 milyona yaklaştığı ifade edilmektedir. Bunların küçük bir kısmı sınıra yakın illerde kurulan kamplarda yaşamakta, büyük bir bölümü ise ülkenin neredeyse tamamına yayılmış olup, dağınık bir biçimde hayatlarını idame ettirmeye çalışmaktadır. Üç bölümden oluşan bu çalışmada birinci bölümde göç ve göç ile ilgili kavramlar üzerinde durulmuş, uluslararası koruma türlerine yer verilmiştir. İkinci bölümde ise, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar ele alınmış, bu sığınmacılara yönelik olarak verilen sosyal yardım ve sosyal yardım faaliyetleri incelenerek mevcut durum tespiti yapılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise göç yönetimi üzerinde durularak, göç yönetimi ile ilgili yeni bir bakış açısı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada, özellikle bu dağınıklığın nasıl önlenebileceği, göçün daha geniş ve daha uzun vadeli bir bakış açısıyla nasıl ele alınması ve yönetilmesi gerektiği üzerinde tartışılmakta ve çeşitli öneriler sunulmaya çalışılmaktadır. Bunun için göçün analiz edilmesi ve kayıt altına alınması, planlanması, son olarak göçün bu plan dâhilinde ve ülke menfaatlerini esas alan bir uygulama çerçevesinde insan haklarından taviz vermeden yönetilmesi gerektiği üzerinde durulacaktır.

1. GÖÇ KAVRAMI VE ULUSLARARASI KORUMA TÜRLERİ

1.1. Göç Kavramı

İnsanların yer değiştirme hareketi insanlık tarihinin başlangıcına kadar dayanmaktadır. Tarihin tüm aşamalarında bu durum sosyal hayatı etkileyen en önemli etkenler arasındaki yerini almıştır. Bu hareketlerin farklı siyasi, ekonomik ve sosyal anlamlar kazanması ise ulus devletlerin oluşumu sonrasında denk gelmektedir (Sallan Gül, 2002, s. 80). Göç kavramı ile ilgili literatürde farklı

araştırmacılar tarafından yapılmış birçok tanım bulunmaktadır. En genel anlamda göç “anamlı bir uzaklık ve etki yaratacak kadar bir süre içinde gerçekleşen bütün yer değiştirmeler” olarak tanımlanmaktadır (Erder, 1986, s.9).

Tekeli’ye göre (1998), göç; “belli bir zaman dilimi içerisinde belli bir yerleşme alanında yaşayanların, kendi iradeleriyle yaşam yerlerini söz konusu yerleşme alanının dışına taşıyanların miktarıdır.” Keser’e göre (2011) göç; mevcut coğrafi veya idari sınırların ötesine, yeni yerleşim yerlerine ve yeni sosyal gruplara doğru yaşanan hareketleri ifade etmektedir. Göç olgusu içeriğinde homojen bir yapıya sahip olmayıp farklı sosyallikler içermektedir. Göçler oluş sebebi, türü ve sonuçları itibarıyla toplumların yaşamalarını şekillendiren önemli bir olgudur.

Göç hem toplumlara hem de bireyleri etkileyen bir olgudur. İnsanların göç eylemini gerçekleştirirken çoğunlukla hedefledikleri hem kendileri hem de aileleri için sahip oldukları mevcut ekonomik ve sosyal koşulları değiştirmektedir (Audas ve McDonald, 2004, s. 17-24). Göç öncelikle bir mekân değiştirme hadisesidir. Kişiler veya gruplar çeşitli nedenlerle yaşadıkları bölgeden başka bir bölgeye gidebilmektedirler. Bu durum eğitim ve çalışma amaçlı örneklerde olduğu gibi geçici olabileceği sürekli bir nitelik de taşıyabilmektedir (Sağlam, 2006, s.34).

Göç olgusuna göç eden kişiler tarafından bakıldığında genellikle daha iyi yaşam şartları ve sosyal konum arayışı ön plana çıkmaktadır. Bu amaçlar ulaşmak sadece göçmenlerin elinde olmayıp göç edilen ülkenin göçmen politikaları, toplumsal yapı ve göçmenlere karşı tutum ve davranışlarda önemli etkenler arasındadır. Bu bağlamda toplumların göçmenlere bakış açısı kendilerine yakın olanlara daha hoşgörülü olurken kendilerine uzak inşalara karşı daha mesafeli hatta düşmanca bir tutum sergileyebilmektedir (Canatan, 2013).

Göçü, nedenlerine göre; zorunlu ve gönüllü göç, amaçlarına göre; çalışma, sığınma ve kullanılan yöntemlere göre; yasal, yasa dışı gibi farklı kriterlere uygun olarak tanımlamak mümkündür. Bununla birlikte “farklı bilimsel

disiplinler olarak ekonomi, sosyoloji, demografi, coğrafya, tarih, psikoloji, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve diğer bazı ilgili disiplinler göçle ilgili konulara farklı bakış açılarıyla değinirler” (İçduygu ve Sirkeci, 1999, s. 249).

Göçe sebep olan faktörler itici ya da çekici olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Göçler çevresel, demografik, ekonomik ve siyasal baskılar gibi itici faktör sebebi ile gerçekleşebilmektedir. Benzer şekilde kuraklıklar, su baskınları, depremler, yaşadığı yeri terk etmesini zorlayan ekonomik koşullar ise, yoksulluk, işsizlik gibi nedenler, yaşadığı yeri terke zorlayan siyasal baskılar arasında da savaşlar, ihtilaller ve sıkıyönetim, totaliter-otoriter yönetimler de itici faktör arasında gösterilebilir. Çekici faktörler arasında ise istihdam olanakları ve ekonomik kazançlar gösterilebilir (Çelik, 2000, s. 201).

1.2. Zorunlu Göç

Bir bölgede sosyal, ekonomik, kültürel ya da çevresel faktörlere bağlı olarak insanların yaşamasını olanaksız kılan nedenlere bağlı olarak isteğe bağlı olmadan gerçekleşen göçler zorunlu göçler olarak nitelendirilmektedir. Zorunlu göçler mevcut nüfusun yerleşim yerlerinden zorla atılması veya yaşanılan yerin koşullarına bağlı olarak göç eden insanların iradesi dışında gerçekleşmektedir (Gürbüz, 2006, s. 211).

Zorunlu göç; depremler, büyük yangınlar, iklim değişiklikleri gibi çevresel faktörler ve doğal afetlere olabileceği gibi savaş, şiddet, gibi nedenlerle de gerçekleşebilmektedir. Savaşın ve şiddetin yol açtığı toplumsal yaralar en az savaşın kendisi kadar şiddetli olmaktadır. Bu sebeple savaşın ve şiddetin yarattığı zorunlu göçler en trajik ve travmatik olan göç türü olmuştur (Yalçın, 2004, s.26). Zorunlu göçün bir diğer trajik yönü ise kişi ya da grupların, doğrudan kendilerinin taraf olmadıkları çatışma ve savaşların nesnesi durumuna gelebilmeleri ve zorla göç ettirilmeleri ya da göç etmek zorunda bırakılabilmeleridir (Keser, 2011, s.2).

Suriye’de yaşanan çatışmalar ve savaş milyonlarca insanı zorunlu göçe maruz bırakmıştır. Milyonlarca insan Türkiye, Irak ve Ürdün gibi komşu ülkelere

göç etmek zorunda kalmıştır. Zorunlu göçün trajik ve travmatik boyutu halen devam etmektedir.

1.3. Düzensiz Göç

Küreselleşme ile birlikte kaçak göç konusu daha çok dikkat çeken bir boyuta ulaşmıştır. Kaçak göç ve göçmenle için kullanılan “kaçak” kelimesi literatürde olumlu bulunmamaktadır, bu kavram yerine daha çok “düzensiz göç ya da düzensiz göçmen” ifadeleri kullanılmaktadır (Dağdelen, 2011). Düzensiz göçe ilişkin ayrıca evraksız göç, müsaadesiz göç ve gizli göç gibi eş kavramlar kullanılmaktadır (Erder ve Kaşka, 2012, s.114).

Düzensiz göç kavramı; mültecileri, sığınmacıları, yasadışı göçü ve göçmen kaçakçılığını da kapsayan geniş bir kavramdır. Kısaca yasalarla düzenlenmiş göç sürecinin dışında kalan tüm göç akımlarını “düzensiz göç” kavramı tanımlamaktadır (Koser, 2005, s. 9). Diğer bir ifadeyle “Göç gönderen, kabul eden ve göçe aracı olan geçiş ülkelerinde düzenleyici normların dışında kalan hareket.” olarak betimlenen düzensiz göç kapsamında değerlendirilmektedir (General Directorate of Security Report, 2005, s.81).

Düzensiz göç sadece gelişmiş ülkelere yönelik değil gelişmekte olan ülkelere yönelik de gerçekleşmektedir. Dünya çapında düzensiz göçmen sayısının hızla attığı görülmektedir. Bu artışın nedenleri arasında; hedef ülkelerin göç politikalarını katılaştırması, kaynak ülkelerde artan göç baskısı, göçün kontrolündeki güçlükler ve göçmen kaçakçılığı yapan suç örgütlerinin faaliyetlerindeki artışlar gibi faktörler etkili olmaktadır (De Haas H., 2008).

Türkiye’de göç konusunda son dönemde yapılan çalışmalar neticesinde 11 Nisan 2014 tarihinde 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) yürürlüğe girmiştir. Kanunun göç ile ilgili tanımında düzenli göç, düzensiz göç ve uluslararası koruma ifadelerine de yer verilmiştir. Buna göre, “Yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de

izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı” ifade etmektedir (YUKK, 2014, madde 3).

1.4. Uluslararası Koruma Türleri

Türkiye, 11.04.2014 tarihinde yürürlüğe giren 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile üç çeşit bireysel uluslararası koruma hakkı tanımlanmış, geçici koruma rejimine yasal dayanak sağlamıştır.

1.4.1. Mültecilik

Bir kişinin mülteci statüsü elde edebilmesi için öncelikle bir ülkeye iltica hakkı elde edebilmek için başvuru yapması gerekmektedir. İltica hakkının tanınmaması sonucu mültecilik durumu ortaya çıkmaktadır. Hukuki bir statü olması nedeniyle mültecilik ve iltica hakkı iç içe geçmiştir. (Pehlivan, 2004). Mülteci kavramının İngilizcedeki karşılığı “asylum”dur. İngilizce asylum kelimesinin sözlük anlamı “özellikle politik sebeplerden ötürü ülkesini terk eden kişiye bir devlet tarafından verilen koruma” şeklindedir (Sztucki, 1999).

22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe giren “Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme” hükümlerine göre Mülteci; “İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıstır” (BM Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, 1951, madde 1).

Türkiye, bu tanımlı coğrafi kısıtlılıklar şartıyla kabul etmiş olup günümüze kadar uygulama alanı bulan kısa adıyla 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliğinde, “Avrupa’da meydana gelen olaylar nedeniyle” başvuranlara mülteci, “Avrupa dışından gelenlere” ise sığınmacı tabirini kullanmıştır.

6458 sayılı YUKK, aynı coğrafi kısıtlılıkları koruyarak mülteciyi; Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.” şeklinde tanımlamıştır (YUKK, 2014, madde 61).

Türk hukukunda mültecilik statüsü kazanabilmek için bahsedilen zulmün “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle” gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Avrupa’dan gelerek uluslararası koruma talep eden yabancılardan mülteci olma şartını taşıyanlar Türkiye’de iltica talebinde bulunabilmektedirler. Türkiye’de mülteci statüsü, daha çok soğuk savaş döneminde Doğu Avrupa ülkelerinden gelenlere yönelik uygulanmıştır (Başak, 2011).

1.4.2. Sığınmacılık

1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği, Avrupa dışından herhangi bir yerden gelenlere, üçüncü bir ülkeye kalıcı olarak yerleştirilene kadar sığınma hakkı tanımaktadır. Buna göre Sığınmacı; “İrki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıdır.”

Bu tanıma göre Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle başvuranlar mülteci, Avrupa ülkeleri dışından gelenler ise sığınmacı olarak nitelendirilmektedir.

1.4.3. Şartlı Mültecilik

11.04.2014 tarihli 6458 sayılı YUKK (Madde 62), mülteci tabirini korurken, sığınmacı ifadesini yerine şartlı mülteci kavramını kullanmıştır. Bu bakımdan şartlı mülteci kavramı yeni bir tabirdir.

Şartlı Mültecinin tanımı; “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.” şeklindedir.

1.4.4. İkincil Koruma

Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak vatandaşı olduğu veya ikamet ettiği ülkeye geri gönderildiği takdirde;

- a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,
- b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,
- c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak

istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder (YUKK, 2014, madde 63).

1.4.5. Geçici Koruma

Bir ülkenin uluslararası sınırlarına doğru kitlesel şekilde yaşanan ve süreklilik arz eden göç hareketleri dolayısıyla, bireysel hukuki koruma sağlayamayacak derecede o ülkenin kitlesel göçlerden etkilenmesi durumunda, uyguladığı sistem; geçici koruma olarak adlandırılır.

Kitlesel akın olaylarında acil çözümler bulmak üzere geliştirilen bir koruma biçimidir. Devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere, bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden, uygulanan pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yoludur.³

Türkiye'ye kitlesel akınla gelen Suriyelilere sağlanan koruma uluslararası literatüre göre geçici korumadır. Geçici korumanın 3 temel unsuru vardır bunlar; açık sınır politikası ile ülke topraklarına kabul, geri göndermeme ilkesi ve gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması şeklindedir.

Türkiye, 29.04.2011'den bu yana geçici korumayı “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ve 30.03.2012 tarihli ve 62 sayılı “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” (İçişleri Bakanlığı Yönergesi) çerçevesinde sağlamaktadır.⁴

³ http://www.goc.gov.tr/icerik3/toplu-siginma--gecici-koruma_409_558_1094, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2015.

⁴ http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumanin-unsurlari_409_558_1095, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2015).

Ancak 11.04.2014 tarihinde yürürlüğe giren YUKK ile geçici koruma, yasal dayanak kazanmıştır. Geçici Koruma Kavramı; “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilmektedir.” Şeklinde tanımlanır. Mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibi kişiler, statü almasından itibaren bağımlı veya bağımsız olarak çalışabilmekte, şartlı mülteciler de, uluslararası koruma başvurusu tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için başvurabilmektedirler. Geçici koruma altına alınanların, örneğin Suriyelilerin çalışma hakkı bulunmamaktadır. Ancak yasal olarak pasaportuyla gelmiş ve ikamet izni verilmiş bulunan Suriyelilere ikamet izin sürelerini aşmamak üzere, çalışma izni verilmektedir.⁵

Yasal olarak giriş yapmamış olan Suriyeliler ikamet izni alamamakta, sadece AFAD tarafından gerek barınma merkezlerinde gerekse illerde kurulan merkezlerde kayıt altına alınmaktadırlar. Bu kayıtlar sayesinde Suriyeliler Türkiye içinde temel sağlık, eğitim gibi hizmetlerden yararlanabilmektedirler.

2. SURİYELİ SİĞİNMACILARA YÖNELİK SOSYAL YARDIMLAR VE SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

Suriye’de yaşanan çatışmalar üçüncü yılını geride bırakırken, çevresinde büyük siyasal, ekonomik ve sosyal etkiler bırakmaya devam etmektedir. Şüphesiz yaşanan çatışmaların sonuçlarını önemli kılan unsurların başında insani boyut gelmektedir. Resmi verilere göre yaklaşık 150 bin insanın hayatını kaybettiği çatışmalar neticesinde 3 milyona yakın Suriyeli ülkelerini terk etmek zorunda kalmış 6 milyona yakını ise evlerinin terk edip ülke içerisinde daha güvenli olduğunu düşündükleri bölgelere göç etmiştir. Yaklaşık 23 milyon nüfusa sahip olan ülkede 10 milyona yakın insan yaşanan çatışmalardan doğrudan etkilenmiştir. Göçmenlerin %75’inden fazlasını kadın ve çocuklar oluşturmakta olup büyük çoğunluğu kamplar dışında zorlu koşullar altında yaşamaktadırlar.

⁵ <http://www.alo170.gov.tr/ss.aspx#52>. Erişim Tarihi: 23 Şubat 2015.

Suriyeli göçmenlerin hedefi daha iyi bir yaşama sürmekten öte; güvenlik, beslenme, barınma ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaktır (ORSAM Raporu, 2014, s. 189). Dolayısıyla Suriyeli mülteciler öncelikle sosyal yardımlara ve sosyal hizmete gereksinim duymaktadır.

2.1. Türkiye’deki Suriyelilerin Genel Durumu

Suriye’de yaşanan çatışmalardan etkilenen ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Yaşanan bu çatışmalar Türkiye’yi ekonomik, sosyal ve siyasi boyutları ile etkilemiştir ve etkilemeye devam etmektedir. Bu çalışmada Suriye’deki olayların Türkiye üzerindeki sosyal etkileri üzerinde durularak sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamalarına yer verilecektir.

Türkiye’de Suriyeli sığınmacılara yönelik faaliyetleri Dışişleri bakanlığı ve mülki amirler ile koordineli olarak Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) tarafından yürütülmektedir. Bununla birlikte, AFAD bu çalışmalarını Dışişleri Bakanlığı ve yerel mülki amirliklerle eşgüdüm içinde gerçekleştirmektedir. Türkiye’de bulunan Suriyelilerin sayısına ilişkin resmi veriler AFAD tarafından yayınlanmaktadır.

Suriye’de yaşanan çatışmalar sonrası 3 milyonu aşkın Suriyeli komşu ülkelere sığınmıştır. Türkiye, Suriyelilere yönelik “Açık Kapı Politikası” uygulamış ve giriş yapan hiçbir Suriyeliyi geri göndermemiştir. Türkiye’ye sığınan Suriyelilere “Geçici Koruma Statüsü” verilmiştir. Türkiye 2 milyona yakın Suriyeliyi misafir etmekte olup sığınmacılardan yaklaşık 260 bini Başbakanlık AFAD’ın 10 ilde kurduğu ve yönettiği 25 barınma merkezinde yaşamlarını sürdürmektedir (AFAD Suriye Raporu, 2015). Diğer sığınmacıların başta İstanbul olmak üzere Türkiye’nin birçok iline dağılmış durumdadırlar. Bu illerde ikamet eden sığınmacıların sayıları tam olarak bilinmemektedir.

Tablo 1: Türkiye’ de Suriyeli Sığınmacıların Barınma Merkezlerine İlişkin Temel Veriler

İL	GEÇİCİ BARINMA MERKEZİ	BARINMA TİPİ		GBM MEVCUDU		TOPLAM
Hatay	Altınözü 1 Çadırkenti	263	Bölme	1.390	Suriyeli	15.127
	Altınözü 2 Çadırkenti	622	Çadır	2.787	Suriyeli	
	Yayladağı 1 Çadırkenti	236	Çadır	2.832	Suriyeli	
		310	Bölme			
	Yayladağı 2 Çadırkenti	510	Çadır	3.067	Suriyeli	
	Apaydın Konteynerkenti	1.181	Konteyner	5.051	Suriyeli	
Gaziantep	İslahiye 1 Çadırkenti	1.898	Çadır	9.331	Suriyeli	50.938
	İslahiye 2 Çadırkenti	2.364	Bölme	9.522	Suriyeli	
				9.140	Iraklı	
	Karkamış Çadırkenti	1.686	Çadır	7.224	Suriyeli	
	Nizip 1 Çadırkenti	1.858	Çadır	10.668	Suriyeli	
	Nizip 2 Konteynerkenti	938	Konteyner	5.053	Suriyeli	
Şanlıurfa	Ceylanpınar Çadırkenti	4.771	Çadır	19.073	Suriyeli	102.043
	Akçakale Çadırkenti	5.000	Çadır	27.799	Suriyeli	
	Harran Konteynerkenti	2.000	Konteyner	13.871	Suriyeli	
	Viranşehir Çadırkenti	4.100	Çadır	17.168	Suriyeli	
	Suruç Çadırkenti	7.000	Çadır	24.132	Suriyeli	
Kilis	Öncüpınar Konteynerkenti	2.063	Konteyner	12.506	Suriyeli	36.476
	Elbeyli Beşiriye Konteynerkenti	3.592	Konteyner	23.970	Suriyeli	
Mardin	Midyat Çadırkenti	1.300	Çadır	3.028	Suriyeli	14.676
				2.549	Iraklı	
	Nusaybin Çadırkenti	3.270	Bölme	3.706	Iraklı	
	Derik Çadırkenti	2.100	Bölme	5.393	Suriyeli	
Kahraman Maraş	Merkez Çadırkenti	3.347	Çadır	17.111	Suriyeli	17.111
Osmaniye	Cevdetiye Çadırkenti	2.012	Çadır	9.182	Suriyeli	9.182
Adıyaman	Merkez Çadırkenti	2.292	Çadır	9.837	Suriyeli	9.837
Adana	Sarıçam Çadırkenti	2.162	Çadır	11.168	Suriyeli	11.166
Malatya	Beydağı Konteynerkenti	2.083	Konteyner	7.713	Suriyeli	7.715
Toplam						258.876

Kaynak : AFAD, Suriye Afet Raporu, 2015.

AFAD barınma merkezlerinde alışveriş, ısınma, güvenlik, ibadet, altyapı, haberleşme, tercümanlık, psiko-sosyal destekler ile çeşitli ihtiyaçlara dönük (çamaşırhane, bulaşıkhanesi, temizlik vb.) hizmetler sağlanmaktadır. Barınma merkezlerinde insani ihtiyaçların dışında Suriyeli misafirlerin sosyal ihtiyaçlarına yönelik eğitim ve mesleki kurs faaliyetleri de yürütülmektedir. Dinlenme merkezleri, çocuk ve oyun parkları, televizyon odaları ve internet hizmetleriyle Suriyeli misafirlerimizin boş zamanlarını değerlendirmeleri sağlanmaktadır (AFAD Suriye Raporu, 2015). Tablo 2’de kamplar dışında yaşayan Suriyelilerin şehirlere göre dağılımına yer verilmiştir. Kasım 2014 verilerine göre hazırlanan tabloda 1000 ve üzeri Suriyelinin yaşadığı şehirler dikkate alınmıştır. Bu rakamlar kayıtlı Suriyeli sayısını göstermektedir. Rapor içinde verilen rakamlar kayıt altına alınmamışlar dâhil yerel yetkililerin verdiği tahmini rakamlardır.

Tablo 2: Türkiye’de Barınma Merkezleri Dışında Yaşayan Suriyeliler

Şehir	Suriyeli Sayısı
İstanbul	330.000
Gaziantep	220.000
Hatay	190.000
Şanlıurfa	170.000
Mardin	70.000
Adana	50.000
Kilis	49.000
Mersin	45.000
Konya	45.000
Kahramanmaraş	44.000

Ankara	30.000
Bursa	20.000
Batman	20.000
Şırnak	19.000
Kocaeli	15.000
İzmir	13.000
Osmaniye	12.000
Antalya	10.000
Kayseri	9.500
Diyarbakır	5.000
Adıyaman	2.500
Samsun	1.230
Niğde	1.100
Aydın	1.000

Kaynak: İçişleri Bakanlığı (Aktaran : ORSAM Raporu, Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri, Rapor No: 195, Ocak 2015, s. 15).

Türkiye'de bulunan 2 milyona yakın Suriyeli 'den kamplarda yaşayanlar için yaşam koşullarının daha iyi olduğu, şehirlerde yaşayanların ise açlık, yoksulluk vb. birçok sorunla karşı karşıya kaldıkları ifade edilmektedir (ORSAM Raporu, 2015, s. 12).

2.2. Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sosyal Yardım ve Hizmetler

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) 2014 yılında Suriye'ye komşu ülkelerde bulunan sığınmacıların kaldığı kamplara yönelik

yaptığı bir saha araştırması gerçekleştirmiştir. Bu araştırmanın sonucunda “Suriye’ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler” başlıklı bir rapor yayınlanmıştır. Buna göre komşu diğer ülkelerdeki örnekler ile karşılaştırmalar yapılarak Türkiye’deki kampların durumuna ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

Rapora göre (ORSAM, 2014) kamplarda bulunan mevcut sosyal alanlar ve eğitim-sağlık hizmetleri diğer ülkelerdeki örneklerine göre çok daha iyi durumdadır. Ayrıca çevre ve hijyene önem verilmektedir. Konteyner kentler ile çadır kentler arasında bu faktörler açısından farklılıklar bulunmaktadır ancak genel olarak tüm kamplarda belli bir standart yakalanmıştır. Bunların yanı sıra kampların güvenliği üst seviyededir, sığınmacılar kamplara parmak izlerini vererek girmektedirler ayrıca dışardan getirilen her şey kampa sokulmadan önce x-ray cihazları ile taranmaktadır. Yine aynı rapora göre kamplarda gece ışıklandırması ve koruma görevlilerinin bulunduğu bu sebeple yerleşim yerlerinde ciddi bir güvenlik sorunu yaşanmadığı vurgulanmıştır. Sığınmacılar ile yapılan görüşmelerde de bu durum teyit edilmiştir.

Kamplarda yürütülen bir diğer faaliyet alanı ise eğitimidir. Kamplarda kalan sığınmacılara yönelik olarak (02 Mayıs 2014 verilerine göre), 22 okul, 850 derslikte 3 binin üzerinde öğretmen tarafından eğitim hizmetleri yürütülmektedir. Bu kapsamda yaklaşık 69 bin öğrenci verilen eğitimlerden yararlanmaktadır. Ayrıca, 273 Yetişkin kursunda yaklaşık 21 bin kişiye eğitim verilmektedir (AFAD, 2014).

Irak ve Ürdün’deki kamplarda da barınma, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlara ilişkin imkânlar sunulmaktadır. Ancak çocuklar için oyun alanları, toplanma odaları, kurslar gibi sosyal alanlar ve faaliyet imkânları yok denecek kadar az sayıdadır. Türkiye’deki kamplarda ise sosyalleşmenin yanı sıra Suriyelilerin ileride meslek sahibi olmasına katkı sağlamaktadır. İngilizce, Türkçe, Arapça, bilgisayar, kuaförlük, dikiş-nakış ve halıcılık gibi kurslardan 35 bin civarında Suriyeli faydalanmıştır (ORSAM, 2014).

Sureyi sığınmacılara yönelik olarak çeşitli sağlık hizmetleri verilmekte, bu hizmetler kapsamında 21 sağlık merkezi kurulmuştur. Bu merkezlerde 399 sağlık personeli hizmet vermektedir. Bu Merkezlerde (02 Mayıs 2014 verilerine göre) yaklaşık olarak 2.652.000 poliklinik hizmeti verilmiştir (AFAD, 2014).

Yemek konusunda önceleri ihale usulü ile bir firma dışarıdan günde üç öğün sıcak yemek getirirken, sığınmacıların yemeklerle ilgili sıkıntılarını dile getirmesi ile beraber sistem değiştirilmiştir. Yeni sisteme göre sığınmacılara kişi başı aylık belli bir miktar nakit yardımı kartlara yüklenmek suretiyle yapılmaktadır. Kamplarda bulunan marketlerden insanlar bu kartlar ile ihtiyaç duydukları gıda ürünlerini kendileri alabilmektedir. Bu nakit yardımın yanı sıra kuru gıda yardımı da yapılmaktadır. Kamplarda kurulan mutfak alanlarında her aile kendi isteğine göre yemek pişirebilmektedir (ORSAM, 2014).

Bu hizmetlere yönelik olarak kamplarda mescit, kuran kursu, oyun parkı, dinlenme alanları, çeşitli etkinliklere yönelik birçok hizmet sunulmaya çalışılmaktadır (AFAD, 2014). Tüm bu hizmetlere rağmen kamplarda yaşayan sığınmacıların yaşadıkları sıkıntılar da mevcuttur. Kamplarda kalanların temel ihtiyaçları karşılanmaktadır ancak sığınmacıların çoğunluğu kamp dışında yaşamayı tercih etmektedir. Bu durumun en büyük sebebi olarak kamp hayatının sıkıcı bulunmasıdır. Sığınmacılar belli bir alanda her gün aynı şeyleri yapmaktan memnun değildir. Ayrıca kampa giriş çıkışların izinle gerçekleşmesi de özgürlüklerinin kısıtlandığı hissini oluşturmaktadır. Birçok sığınmacı kampı geçici olarak görüp kamp dışında yaşamayı arzu etmektedir (ORSAM, 2014).

3. SOSYAL YARDIM VE SOSYAL HİZMET UYGULAMALARININ GÖÇ YÖNETİMİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

İkinci bölümde ayrıntılı olarak yer verilen ve son bir kaç yıldır Türkiye'nin gündemine oturan Suriye'den Türkiye'ye yönelik olarak gerçekleşen göç, hem maddi hem de manevi anlamda önemli sorunları da beraberinde

getirmiştir. Günümüz itibarıyla resmi ağzılardan yapılan açıklamalara göre göçün Türkiye'ye maliyeti 5,6 milyar dolar civarında olduğu ifade edilmektedir. Ancak buna rağmen kamplarda barındırılan göçmen sayısının yaklaşık 260 bin kişi olduğu belirtilmekte, göçün getirmiş olduğu birçok sosyal sorun ise hala çözüm beklemekte ve bu sorunlara yenileri eklenmektedir. Bu durum Türkiye'de bunca harcamaya rağmen göçün iyi yönetilemediği, bu insanların sorunlarına çare olmadığını ortaya koymaktadır.

Bu bölümde, yukarıda yer alan açıklamaların ışığında bazı kavramlara yer verilecek, sosyal yardım ve sosyal hizmetler göç yönetimi bağlamında değerlendirilecektir. Ayrıca göçün daha iyi yönetilebilmesi için neler yapılabileceği konusunda somut öneriler üzerinde durulacaktır.

3.1. Sosyal Yardım

Sosyal hizmet ve sosyal yardım kavramları sık sık birbirlerinin yerine kullanılmakta ve karıştırılmaktadır. Gerçekte sosyal yardım, daha geniş bir anlama sahiptir. Friedlander'a (1961) göre sosyal yardım; "sosyal hizmet servisi ve kurumların sistemli organizasyonu, bireylere ve gruplara tatmin edici standart hayat ve sağlığa ulaşmaya yardım etmek için tasarlanmış, onların tam kapasite olarak gelişmelerine fırsat veren; refahlarını, topluluk ve aileleriyle ihtiyaçlarını ahenk içinde yükseltmek için kişisel ve sosyal ilişkilerdir" ve geniş anlamıyla refahı içerir (Yıldırım, 2007, s.13). Sosyal yardımda, sosyal sigortada olduğu gibi primli bir sistemde kişilerin katkısının alınması söz konusu olmaz. Bunun yerine devlet, elde etmiş olduğu vergi gelirlerinden bu yardımları finanse eder (Taşçı, 2010, s.39). Böylece sosyal yardım, bu özelliğinden dolayı aynı zamanda sosyal koruma kavramı ile de ilişkilendirilebilir. Sosyal yardım, sosyal problemlerle yüz yüze gelen ve problemleri çözen temel kurum ve süreçleri de içine alır. Problemler çok sayıda insanı etkiler ve bunların çözümü için kamu-kamu kaynakları ve diğer sivil toplum kuruluşları birlikte hareket ederek, oluşturulan karar mekanizmaları ile sorunların çözümü için çaba gösterilir.

3.2. Sosyal Hizmet

Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) sosyal hizmet tanımını gözden geçirmiş ve yeniden tanımlanmıştır. Buna göre sosyal hizmet mesleği, “sosyal değişimin sağlanmasına ve insan ilişkilerinde problem çözüme ve güçlenmeye yardımcı olur, bireyin iyilik halini değiştirmek için özgürleşmesini sağlamaya çalışır. Sosyal hizmet; insan davranışı ve sosyal sistemlerle ilgili kuramları geliştirerek, insanların çevreleri ile etkileşime girdiği noktalarda müdahale eden bir disiplindir. İnsan hakları ve sosyal adalet ilkeleri sosyal hizmetin esasını oluşturur” şeklinde ifade edilmiştir (Duyan ve Sayar 2008, 34). Bir başka tanıma göre sosyal hizmet, insan haklarına dayalı anlayışla hareket eden barış ve katılım ilkeleri doğrultusunda bireyin ve toplumun olumlu anlamda sosyal ve ekonomik olarak gelişmesi ve değişmesini hedeflemek suretiyle, onların problemlerini çözmek, onları güçlendirmek ve özgürleştirmek amacıyla faaliyet gösterir (Cılga, 2004, s.36). Sosyal hizmet insan onuru ve insanca yaşamak, bunun için gerekli olan hayat standartları bakımından da tanımlanabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında koruyucu, önleyici, iyileştirici, değiştirici ve geliştirici nitelikteki faaliyet ve programlar bütünü (Taşçı, 2010, s.33), sosyal işlevselliği arttırmak, kapasiteyi yenilemek, güçlendirmek ve istenen amaçlara ulaşabilmek için birey-topluluklara yardımcı kapsayan çalışmalar (Zastrow, 2010, s.6) olarak ifade edilmektedir. Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi sosyal hizmet, sadece muhtaç insanların yapısal veya çevresel şartlardan kaynaklanan ekonomik sorunlarına çare olmaktan öte onların sosyal, psikolojik, kültürel ve manevi ihtiyaçlarını da giderebilmek amacıyla uygulamaya dönük olarak yapılması gereken hizmetler bütünü olarak ele alınmalıdır.

Göç yönetiminin bunları da dikkate alarak politikalar geliştirmesi ve bu anlayış doğrultusunda bir yönetim şeklini ortaya koyması ve uygulaması gerekmektedir. Bu bağlamda sosyal hizmeti yerine getirirken, yardıma ve desteğe ihtiyacı bulunan insanlara insanca hizmet etmek, sosyal hizmetin ana çerçevesini oluşturmalıdır. Dolayısıyla, göç olgusuyla yüzleşen göçmenlere sosyal hizmet

sağlanırken bu doğrultuda hareket edilmeli ve uygulamalar bu anlayış üzerinde şekillenmelidir.

3.3. Yönetim

Ülgen ve Mirze' ye göre yönetim (2010); “organizasyonların, elindeki kaynaklarını planlayarak, organize ederek, yürüterek ve kontrol ederek, etkili ve verimli bir şekilde kullanması ve amaçlarını gerçekleştirmesi süreci” (s.23) olarak ifade edilmektedir. Yönetim; evrensel bir süreç, toplumsal yaşam kadar eski bir sanat ve gelişmekte olan bir bilim dalı, başkaları vasıtasıyla iş görme ve belirlenen hedeflere (Koçel, 2011, s.11) ulaşma sürecidir. Bir başka tanıma göre ise; “yönetim bir grup insanı belirlenmiş amaçlara doğru yönlendirme, aralarındaki iş bölümü, iş birliği ve koordinasyonu sağlama çabalarının toplamı ”dır. Eren'e (2003) göre yönetimin; “sadece insanlar vasıtasıyla belirli amaçlara ulaşması söz konusu değildir. Yönetim insanları olduğu kadar etkili ve verimli kullanma kaydıyla, kullanıma hazır olan tüm kaynakları da amaçlar doğrultusunda yönetmek zorundadır” (s.3) şeklinde ifade etmekte, yönetimi sadece insanları değil, kaynakları da aynı biçimde etkili kullanmak suretiyle daha dinamik bir yapı olarak ele almaktadır. Başka bir ifadeyle yönetim; belirli bir amaca ulaşmak için başta insanlar olmak üzere parasal kaynakları, donanımı, demirbaşları, hammadde, yardımcı malzemeleri ve zamanı birbiriyle uyumlu, verimli ve etkin kullanılacak kararlar alma ve uygulama süreçlerinin toplamıdır (Eren, 2003, s.3). Tanımlara baktığımız zaman “gerçekleştirilecek amaçların olması, bu amaçları gerçekleştirecek insanların örgütlenmesi, işbölümü ile dağılan insan gücünün bütünleştirilmesi ” gibi üç ortak özelliğin dikkate alındığı, bütünsel bir yaklaşımla yeni bir tanım vermek gerekirse yönetim, “örgüt amaçlarının etkili ve verimli olarak gerçekleştirilmesi amacıyla planlama, örgütlenme, yürütme, koordine etme, denetleme fonksiyonlarına ilişkin kavram, ilke, kuram, model ve tekniklerin sistematik ve bilinçli bir biçimde ustalıkla uygulanmasıyla ilgili faaliyetlerin tümü ” olarak tanımlanabilir (Arıkanlı ve Ulubaş , 2001, s.12; Akt. Karaca ve Demirci, 2013).

3.3. Sosyal Hizmet ve Yönetim İlişkisi

Zastrow'a (2014) göre yönetim "bir sosyal hizmet kurumunun tüm programlarını yönlendirmeyi, program hedefleri oluşturmayı, toplulukta sosyal koşulları analiz etmeyi, hangi hizmetlerin sağlanacağına ilişkin kararlar almayı, görevli personeli çalıştırmayı ve denetlemeyi, organizasyon yapısını oluşturmayı, mali işleri yönetmeyi ve kurumun çalışmaları için kaynak sağlamayı, etkinliği ve etkililiği, sosyal politikaları sosyal hizmetlere dönüştürmek için gerekli olan işlevleri içerir" (s.14). Son yıllarda hızla artan ve karmaşık hale gelen sosyal sorunların çözümü için kurulan sosyal hizmet kurumlarında yönetim, günümüzün önemli ihtiyaçlarından biridir. Kamu sektörü, özel sektör, yerel yönetimler ve üçüncü sektörde faaliyet gösteren sosyal hizmet kurumlarının yönetimi, yalnızca o kurum için değil, tüm toplum için de büyük önem arz etmektedir. Bu durum, halen ülkemizin içinde bulunduğu göç sorunu nedeniyle daha da önemli bir hal almıştır. Bu nedenle faaliyetlerin yoğunluğu ve zorluğu ve yarattığı toplumsal etkiler, sosyal hizmet kurumlarının profesyonel bir yönetim anlayışı ve bu anlayışa sahip çalışanlarla yönetilmesini gerekli kılmaktadır (Sarıkaya, 2011).

Dünyada yaşanan ekonomik ve sosyal sorunların, küreselleşmeyle birlikte daha belirgin hale gelmesi ve özellikle yoksulluğu daha derinleştirilmesi; sosyal devlet kavramından uzaklaşılmasına, bölgesel sorunlar ve başta göç olmak üzere meydana gelen diğer değişikliklerle birlikte, özellikle bu sorunların çözümüne yönelik sosyal hizmet uygulamalarına olan ihtiyaç giderek artırmaya devam etmektedir. Bu durum, sorunlara çözüm üretebilmek amacıyla hem kamu (kamu kurumları ve yerel yönetimler) hem de özel sektörde yeni kurum ve kuruluşları ortaya çıkarmıştır. Bunun neticesinde, son yıllarda özellikle sosyal hizmet alanı gerek kamu gerekse özel sektörde ihtiyaç duyulan alanlar arasına girmiş ve önemli bir boşluğu doldurmaya başlamıştır.

Bu açıklamaların ışığında konuyu ele alırsak, sosyal hizmet ve yönetimin ayrılmaz bir bütün olduğunu, kamu, özel veya sivil toplum kuruluşlarının yönetim anlayışlarının bu doğrultuda ele alınması gerektiğini,

yönetim ilke ve tekniklerinin bu kurumların işleyişinde önemli bir yere sahip olduğunu ifade edebiliriz. Sosyal hizmet kurumlarının bu anlayış çerçevesinde yönetilmelerinin, birbirlerine bağlı bir zincirin halkası gibi düşünülmesi, zayıf bir noktanın meydana gelmesi halinde hizmetlerin aksayacağı ve bunun doğuracağı sonucun en küçük birim olan bireyden başlamak üzere onun ailesini ve çevresini, böylece toplumun farklı kesimlerini olumsuz etkileyebileceği değerlendirilmelidir.

3.4. Göç Yönetimi

Göç kavramı birinci bölümde farklı boyutları ile ele alınmış, göçmen kişiler açısından bakıldığında ‘daha iyi bir yaşam ve toplumsal konum isteğinin’ ön plana çıktığı görülmüştür. Buradan yola çıkarsak, göç yönetiminin ne derece önemli olduğu daha iyi anlaşılabilir. Çünkü, hangi nedenle olursa olsun göçe maruz kalan insanlar bunun sonucunda daha iyi bir yaşam hayaliyle evlerini, yurtlarını, bazen ailelerini ve sevdiklerini geride bırakmak suretiyle böyle bir yola başvurmaktadır. Bu nedenle göçün gelişigüzel yönetilemeyeceği, uzun vadeli bir bakış açısıyla ele alınmasının önemli olduğu değerlendirilmektedir. Halen, AFAD verilerine göre yaklaşık 260 bin kişiye kamp hizmeti verilmekte, yaklaşık 1,5 milyon kişinin ise Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde yaşadıkları ifade edilmektedir. Bu insanların hangi şartlarda yaşadığı, geçimini nasıl sağladığı, bölge halkıyla olan sosyal sorunlarının neler olduğu ve bu sorunların ileride meydana getireceği daha büyük toplumsal sorunların nasıl önleneceği konusu belirsizliğini korumaktadır. Bu çalışmada göçün daha geniş ve daha uzun vadeli bir bakış açısıyla ele alınması ve yönetilmesi gerektiği önerilmektedir. Bunun için göçün analiz edilmesi ve kayıt altına alınması, planlanması, son olarak göçün bu plan dâhilinde ve ülke menfaatlerini esas alan bir uygulama çerçevesinde insan haklarından taviz vermeden yönetilmesi gerektiği üzerinde durulacaktır. Çünkü çevre ülkelerde ortaya çıkan sorunlar sadece o ülkeleri değil özellikle Türkiye’yi, yaşanan göç dalgası ile birlikte önemli ölçüde etkilemiştir. Aşağıda, göçün sağlıklı bir şekilde yönetilebilmesi için bir takım aşamalardan geçmesi gerektiği üzerinde durulmuş ve bu aşamalar anlatılmıştır.

3.4.1. Analiz Aşaması

Bu aşama Suriye'den Türkiye'ye yönelik olarak ve zorunlu bir biçimde gerçekleşen göçün analizi ile başlar. Analiz aşaması oldukça önemlidir. Bu aşamada göç eden kesimin demografik yapısı; cinsiyeti, yaşı, evli veya bekâr olduğu, mesleği, okur-yazar olup olmadığı, hangi bölgeden göç ettiği, sağlık durumu, engellilik durumu, belki göçmenlerin etnik yapısı (daha sonra doğru biçimde yerleştirilmeleri bakımından) vb. geniş bir analiz yapılarak bu bilgiler kayıt altına alınır. Ayrıca göçün boyutları, ne kadar süre ile devam edeceği, hangi sayıya ulaşabileceği, diğer ülkelerden sağlanabilecek kaynaklar vb. birçok açıdan incelenir. Tüm bu çalışmalar dış çevre analizi kapsamında ele alınır. Bu analizin yapılabilmesi için bilgi toplama aşaması çok önemlidir. Bu aşamada görev alacak personelin iyi eğitilmesi, elde edilecek bilgilerin güvenilir olması, teknolojik alt yapının sağlam kurulması, değişik yerlerden giriş yapan göçmen bilgilerinin aynı veri tabanı içinde eş zamanlı olarak değerlendirilmesinin önemi göz ardı edilmemelidir.

Daha sonra iç çevre analizi yapılır. Bu analiz çerçevesinde ekonomik, sosyo-kültürel, politik-yasal, teknolojik, ekolojik ve doğal, etik ve ahlaksal gibi genel çerçeveyi ilgilendiren faktörler, ülkenin durumu, iç kaynakları (maddi ve beşeri), göç politikaları çerçevesinde mevzuatının incelenmesi, nüfus yapısı, göçmenlerin yerleştirilebileceği bölgeler (iller bazında) değerlendirilerek hangi bölgelere yerleştirmenin daha uygun olabileceğine karar verme aşamasında kullanılmak üzere tespit edilir. Tüm bu analizler sonucunda göçü fırsata dönüştürmek, bazı alanlarda ihtiyaç duyulan insan gücünün karşılanması gibi hususlarda sağlıklı bilgiler elde edilir. Bu amaçla yöneticiler, oluşturulacak organizasyon çerçevesinde her türlü tehdit, tehlike ve beklenmedik gelişmeler ile oluşabilecek fırsatları görebilmek ve zamanında önlem almak, organizasyonun başarısı için gerekli olan haber ve bilgileri toplar, değerlendirir ve organizasyonun ilgili birimlerine dağıtır (Eren, 2010, s.119); böylece, göçün getirebileceği her türlü tehdit için önceden önlem alınması ve zayıflıkların ortadan kaldırılması imkânı doğar.

3.4.2. Planlama Aşaması

Birbirine karıştırılan “Plan ve Planlama” kavramı, aslında tamamen farklı kavramlardır. Bu ayrımın bilinmesi, planlama kavramının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Plan, “Amaçlara ulaşmak için araçlar ve yolların kararlaştırılması ve kabaca neyin nasıl yapılacağına ortaya konması (Eren, 2002, s.17), “bugünden gelecekte nereye ulaşılacak istendiğinin, nelerin gerçekleştirilmek istendiğinin kararlaştırılması” (Koçel, 2007, s.93) ve “planlama süreci içinde amaçlara varmak için belirlenmiş kararlar topluluğudur” (Ülgen ve Mirze, 2010). Plan, her şeyden önce kararlaştırılmış bir hareket tarzının ifadesidir (Ertürk, 2009, s. 59). Planlamayı bir veya birden fazla amaç saptayarak bunlara ulaşmak için gerekli araç ve yolların önceden tayin ve tespiti olarak tanımlayabiliriz (Eren, 2002, s.37). Planlama ile neyin, niçin, nasıl, ne zaman, nerede ve kim tarafından hangi kaynaklarla yapılacağı kararlaştırılır (Mucuk, 2006, s.80). Planlama gelecekteki eylemin araç ve amaçlarının analizidir ve ancak başarılı bir eyleme yol göstericilik edebilirse işlevsel olur (Betz, 2001/2010). Buradaki planlama, bir organizasyonun normal planlanmasından farklı olarak, göç olgusuyla ortaya çıkan ve öngörülemeyen sorunların çözümü için hızlı karar almayı gerektirecek bir planlama olarak ele alınmaktadır. Ancak, bazı durumlarda göç dalgası devam ediyor ve bunun süreceği öngörülebilir ise, bu takdirde daha sağlıklı bir planlama yapmak mümkündür. Planlama aşaması, analiz aşamasında elde edilen bilgiler ışığında ele alınır. Bu aşamada göz önünde bulundurulması gereken iki önemli husus vardır. Bunlardan birincisi sosyal hizmete ihtiyaç duyan kişilere sunulacak hizmetlerin belirlenmesi ve bu hizmetlerin nasıl sunulacağı, ikincisi ise bu ihtiyaçların göçmenleri (sığınmacı) tatmin edebilecek düzeye çıkarılabilmesi için mevcut kaynakların durumunun net bir biçimde ortaya konmasıdır. Bunların sağlıklı bir biçimde ortaya konması, planlamanın daha doğru yapılmasını sağlayacaktır. Bu aşamada amaçların belirlenip, somutlaştırılması ve buna göre planlamanın yapılması uygun olur. Göç kapsamında hangi faaliyetlerin gerçekleştirileceği ilgili kurum veya kuruluşlar; Bakanlıklar, Bakanlıklara bağlı Göç İdaresi, AFAD vb. kurumlar, Valilikler,

Belediyeler veya bunlara bağılı kuruluşlar, Özel Sektör, Sivil Toplum Kuruluşları, üniversiteler gibi birçok kurumun, koordinasyondan sorumlu olacak bir kurum altında ne yapılabileceğini belirlemek üzere bir araya gelir. Yapılacak çalışmaların zamanı belirlenir. Bunun için faaliyetler, birbirleri ile ilgili olarak birbirini takip eden belirli bir sıra ile ele alınır. Daha sonra göçe maruz kalan kişilere verilecek hizmetlere ilişkin eylem planları hazırlanır. Bunlara ilişkin bütçeler oluşturulur. Bu faaliyetlerden sorumlu olacak kurum, kuruluş veya birimler belirlenir. Böylece yönetimde bütünlük ve etkinlik sağlanmış olur. Faaliyetlerin yerine getirilme süresi bir zaman planı ile gerçekleştirilir. Hizmetin zamanında verilememesi, birçok sorunu da beraberinde getireceğinden, bu durum göç yönetiminde büyük aksaklıklara neden olabilir.

İyi bir planlama ile göçe maruz kalanların sağlık, güvenlik, barınma, iâşe, eğitim vb. ihtiyaçlarının yanında diğeri sosyal ihtiyaçlarının nasıl ve hangi kaynaktan karşılanacağı, bu kişilerin üretime nasıl yönlendirileceği gibi soruların cevabının net olarak ortaya konması gerekir. Böylece, göçün olumsuz bir takım yönlerinin yanında bazı olumlu yönlerinde de faydalanma imkânı doğmuş olur.

3.4.3. Uygulama Aşaması

Uygulama aşamasında öncelikli olarak, göç yönetiminde görev alacak kişilerin gerek kamu, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları veya özel sektör olsun çok iyi seçilmesi, bu konuda gerekli eğitimlerin verilmesi ve/veya alanında deneyimli-liyakat sahibi kişilerin görevlendirilmesi, oldukça önemlidir. Ortaya konan planların sağlıklı bir biçimde uygulanması ve hedeflere ulaşılabilmesi ancak bu şekilde mümkün olabilir.

Uygun organizasyon yapısının oluşturulmasıyla birlikte, bu işi yapacak kişilerin hizmet içi eğitimden geçmeleri sağlanır. Planlama aşamasında hazırlanan eylem planları ve bütçeleri gözden geçirilerek, kaynakların ilgili birimlere tahsisi ile uygulama başlamış olur. Tüm bu hususların yanında sosyal hizmetlere yönelik organizasyon kültürünün de oluşturulması, uygulama aşamasında hizmetin kalitesi ve verimliliği açısından önemli bir avantaj teşkil eder. Ayrıca; birimlere

verilecek görevlerin iyi anlatılması ve anlaşılmasının sağlanması, görevlerin yerine getirilmesi esnasında sosyal hizmetin temel felsefesi olan insan hakları çerçevesinde hiç bir kişiye ve hiç bir konuda ayırım yapılmaması gibi konuların altının çizilmesinde yarar vardır.

Yönetimin organizasyonu yeterince kontrol edebilmesi için görev-yetkileri yeniden dağıtmak ve belirlemek, birbirlerinden ayrı olan ve farklı görevler üstlenmiş olan organizasyonun bölüm ve unsurları arasında uygun bir iletişim sistemi kurması gerekir. Bu ise, rekabette temel belirleyici faktör olarak kabul edilen bilgiden azami derecede yararlanılması ve bilgi akışının iyi sağlanması ile mümkün olabilir. Göç yönetiminde doğru kararların alınması, doğru bilgi akışı ile sağlanabilir. Karar sistemleri, organizasyonlarda karar alınması ile ilgili süreçleri ifade etmektedir (Ülgen ve Mirze, 2010). Bilginin yönetilmesini bir süreç olarak ele alanlardan Gupta vd. (2000, s.17) bilgi yönetimini “örgütlere problem çözme, dinamik öğrenme, stratejik planlama ve karar verme gibi faaliyetler için gerekli olan önemli enformasyon ve deneyimin bulunmasına, seçilmesine, organize edilmesine, yayılmasına ve transfer edilmesine yardım eden bir süreçtir” biçiminde tarif etmiştir (İplikçioğlu ve Erdoğan, 2005). Dolayısıyla bilgi akışının sürekli olması, doğru bilginin zamanında ve herkesin kullanabileceği bir formatta göç yönetimi organizasyonu içinde dağıtılması ve paylaşılması uygulama aşamasında oldukça önemli bir husustur.

SONUÇ

Suriye’de yaşanan iç çatışmalar nedeniyle, bu ülkeden Türkiye’ye büyük bir göç dalgası başlamış, çatışmaların uzaması nedeniyle göçün ne zaman biteceği ve hangi boyutlarda kalacağı öngörülememiştir. Bunun sonucu olarak yaklaşık 2 milyon insan Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde zorunlu bir yerleşime tabi tutulmuştur. Bu insanlardan çok az bir kısmı devlet eliyle oluşturulan kamplarda ikamete tabi tutularak temel ihtiyaçları karşılanabilmiş ancak, büyük bir kısmı kontrolsüz olarak ülkenin çeşitli bölgelerine dağılmıştır. Suriyeli sığınmacılara

yönelik olarak yapılan sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin insan haklarını temel alan bir bakış açısıyla ele alınması gerektiği açıktır. Bununla birlikte kaynakların daha etkin ve verimli bir biçimde kullanılabilmesi, bugüne kadar yapılan ve bundan sonra yapılacak harcamaların etkinliğinin ölçülebilmesi açısından göç yönetiminin yeniden ele alınması gerektiği değerlendirilmektedir.

Göçün ulaşacağı boyutun önceden kestirilememesi, iç karışıklığın ne zaman biteceğinin bugün bile belli olmaması, bunun yanı sıra göçün iyi yönetilememesi, sorunun giderek derinleşmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla göçün iyi yönetilebilmesi, öncelikle iyi analiz edilmesi, buna uygun organizasyon yapısının oluşturulması ve uygulamaların hazırlanacak planlar dâhilinde yürütülmesi ile mümkün olabilecektir.

Kaynakça

Abay, A.R., Ceylan, H., Yürür, S., Sarıkaya, M., Apaydın, F., Bayram, F., Bozkurt, Ö., Yüce, A., Özcan, S., Çiçek, M., Ertuğrul, M., Sayım, F. (2011). *Sosyal Hizmet Kurumlarında Yönetim*. Sarıkaya, M. (Ed.). İstanbul: Nobel Yayıncılık .

Audas R. ,Mcdonald T. (2004). *Rural- Urban Migration in The 1990s*, Canadian Social Trends

Başak, C. (2011). *Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasadışı Göçmenler*. Ankara: Sonsöz Matbaacılık

Betz, F. (2010). Yönetim Stratejisi “Stratejik Yönetim ve Enformasyon Teknolojisi”. (Çev. Ü.Şensoy). Ankara: Sistem Ofset Basım Yayım.

Canatan, K. (2013). *Avrupa Toplumlarının Göç Algıları ve Tutumları: Sosyolojik Bir Yaklaşım*, Sosyoloji Dergisi, 3. Dizi, 27. Sayı, 2013/2, 317-332.

Cılga, İ. (2004). *Bilim ve Meslek Olarak Türkiye’de Sosyal Hizmet*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, No:16.

Çelik, F. (2000). *İç Göçlerin Fayda-Maliyet Yaklaşımı İle Analizi*. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16.

Dağdelen, G. *Türkiye’nin Görünmeyen Emekçileri: Yabancı Göçmenlerin Çalışma Hayatlarına Genel Bir Bakış* Çalışma Ortamı Dergisi Sayı: 117 Temmuz-Ağustos 2011.

De Haas H. (2008). *Irregular Migration from West Africa to the Magreph and the European Union*, IOM.

Duyan, V., Özgür Sayar, Ö. Özbulut M. (2008). *Sosyal Hizmeti Tanımak Ve Anlamak, Sosyal Hizmet Uzmanları Ve Sosyal Hizmet Alanında Çalışanlar İçin Bir Rehber* (Birinci baskı). Ankara: Öncü Basımevi.

Erder, S. (1986). *Refah Toplumunda “Getto” ve Türkler*. İstanbul: Teknografik Matbaacılık

Erder, S. ,Kaşka, S. (2012). *A Troublesome Concept: “Irregularity” and “Irregular” Migration, içinde: Elitok, S. ve Straubhaar, T. (Ed.), Turkey, Migration and the EU: Potentials, Challenges and Opportunities*, Hamburg University Press.

Eren, E. (2002). *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası* (6. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Eren, E. (2010). *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası* (8.Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Ertürk, M. (2009). *İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon* (4. Baskı). İstanbul : Beta Yayınları.

Gençler A. ,Çolak A. (2002). *Türkiye’den Yurtdışına Beyin Göçü: Ekonomik ve Sosyal Etkileri*. Kocaeli Üniversitesi I.Ulusal Bilgi, Yönetim ve Ekonomi Kongresi, İzmit, 2002.

General Directorate Of Security. (2005). *Comparison of European Union Acquis and Turkish Legislation on Migration. International Organization of Migration and British Embassy Co-report*.

Gökçek Karaca, N., Demirci, E. (Ed.) (2013). *Sosyal Hizmet Yönetimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Göktürk A., Kaygalak S. (1999). *Göç ve Kentleşme*. Sosyal Hizmet Sempozyumu, Ankara.

Gürbüz, Ş. (2006). *Kırdan Kente Zorunlu Göçün Nedenleri ve Sonuçları*, 8-11 Aralık Uluslararası Göç Sempozyumu. İstanbul: Sistem Matbaacılık.

Güvenç, B. (1999). *İnsan ve Kültür*. Ankara: Remzi Kitabevi.

http://www.goc.gov.tr/icerik3/toplu-siginma--gecici-koruma_409_558_1094 Erişim Tarihi:20 Şubat 2015 .

<https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?IcerikID=747&ID=16> Erişim Tarihi: 25 Nisan 2015.

<http://www.alo170.gov.tr/sss.aspx#52> Erişim Tarihi: 23 Şubat 2015.

http://www.goc.gov.tr/icerik3/toplu-siginma--gecici-koruma_409_558_1094 Erişim Tarihi:20 Şubat 2015.

http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumanin-unsurlari_409_558_1095 Erişim Tarihi: 20 Şubat 2015.

İçduygu, A. , Sirkeci, İ. (1999). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri, 75 Yılda Köylerden Kentlere*, Oya Baydar (der.), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

İplikçioğlu,İ. ,Erdoğan, Z. (2005). *İşletme Stratejisinin Belirlenmesinde Bilgi Yönetimi Altyapısının Analizi*. Sosyal Bilimler Dergisi, 2, 89-112. 27.05.2012.

Keser, İ. (2011). *Göç ve Zor -Diyarbakır Örneğinde Göç ve Zorunlu Göç*. Ütopya Yayınevi

Koçel, T. (2013). *İşletme Yöneticiliği* (13.Baskı). İstanbul: Beta Yayınevi.

Koser, K. (2005). *Irregular Migration, State Security, and Human Security*, Paper prepared for the Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration.

Mucuk, İ. (2006). *Temel İşletme Bilgileri* (4.Baskı). İstanbul: Türkmen Kitabevi.

ORSAM (2014), *Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler*, ORSAM Rapor No: 189.

ORSAM (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri*. Rapor No: 195.

Pehlivan, A. (2004). *Mülteciler ve İltica Hakkı*. Toplum ve Hukuk Dergisi, Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul, 3(9).

Peker, B., Sancar, M. (2005). *Mülteciler ve İltica Hakkı*, Ankara: İnsan Hakları Derneği İktisadi İşletmesi Yayını.

Sağlam, S. (2006). *Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme*. Türkiyat Araştırmaları, Sayı:5.

Sallan Gül, S. (2002). *Dış Göçler, Yoksulluk ve Türkiye’de Göçmenlere Yönelik Yardımlar*, İnsan Hakları Yıllığı, Cilt 23-24, s. 79-93.

Sirkeci, İ. (2006). *Küresel Kontrol Çabalarına Karşı Bireysel Aşma Çabaları: Türkiye ve Irak Örneklerinde Uluslararası Göçün Evrimi*, Uluslararası Göç Sempozyumu’nda sunulan bildiri.

Sztucki, J. (1999). *Who is a Refugee? The Convention Definition: Universal or Obsolete? Refugee Rights and Realities: Evolving International Concepts and Regimes*. Nicholson, F. and Twomey, P. (Eds.), Cambridge: Cambridge University Press.

Taşçı, F. (2010). *Sosyal Politikalarda Can Simidi, Sosyal Yardım*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Tekeli, İ. *Türkiye’de İçgöç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi*. Türkiye’de İçgöç Konferansı Bildiriler Kitabı, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1998.

Üçdoğruluk, Ş. (2002). *İzmir’deki Göç Hareketinin Çok Durumlu Logit Teknikle İncelenmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:1, Cilt:17.

Ülgen, H. ve Mirze, S.K. (2010). *İşletmelerde Stratejik Yönetim* (5.Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayınları.

Yıldırım, K. (2007). *Sosyal Hizmet*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Zastrow, C. (2014). *Sosyal Hizmete Giriş*. (D. Baran Çiftçi, Çeviri Ed.). Ankara: Nika Yayınevi.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.